

Ohjelmistoarkkitehtuurin suunnittelu

Luento 7

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

1

Oppimistavoitteet

- Rationaalinen ja empiirinen suunnittelumenetelmä
- Frank Buschmannin versio "Walking skeleton"-projektipatternista

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

2

Miten suunnittelijat suunnittelevat?

RATIONAALINEN JA EMPIIRINEN SUUNNITTELUMENETELMÄ

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

3

Suunnittelusta

- Tarkastellaan ohjelmistoarkkitehtuurin suunnittelumenetelmiä eli metodologioita
 - Miten asiantuntija ratkoo suunnitteluongelmia?
 - Millaisia suunnittelutekniikoita tai -strategioita hän käyttää ajattelutyössään?
 - Miten työ etenee ongelman määrittelystä sen ratkaisuun?
- Tämä osuus perustuu pääasiassa seuraaviin lähteisiin
 - Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.
 - Buschmann, F.: Learning from Failure, Part 2: Featuritis, Performitis, and Other Diseases. *Software, IEEE*, vol.27, no.1, pp.10,11, Jan.-Feb. 2010

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

4

Suunnittelun rationaalinen menetelmä

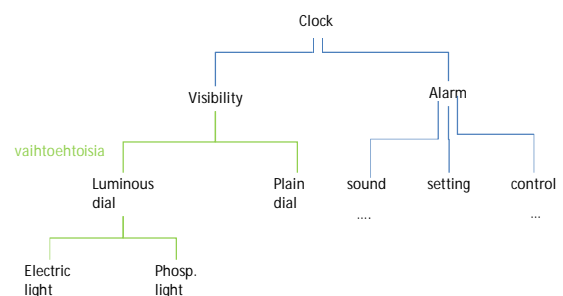
- Lähtökohtana on oletus, että suunnitteluongelma ja ongelman ratkaisun vaatimukset, tavoitteet ja rajoitteet voidaan *määritellä riittävän tarkasti etukäteen*
- Itse suunnittelutyö on *etsintää*, jossa järjestelmällisesti
 - 1) generoidaan mahdollisia ratkaisuja
 - 2) evaluoidaan ratkaisut (ratkaisun 'arvo' voitava määrittää)
 - 3) valitaan paras
- Ratkaisu kuvataan puumaisena rakenteena (design tree), jossa
 - kukin solmu vastaa jotain tiettyä asiaa koskevaa suunnittelupäätöstä
 - Jokainen päätös kiinnittää jonkin ratkaisun piirteen, ja päätösten tekojärjestyksellä on väliä (yksi päätös voi sulkea joukon muita pois)
 - Päätökset voivat olla keskenään vaihtoehtoisia
 - ... mutta niiden välillä voi olla monimutkaisempiakin riippuvuuksia
 - Kaikki mahdolliset (sisäisesti ristiriidattomat) päätospuut muodostavat yhdessä ratkaisuvaryuden, josta optimaalinen ratkaisu (puu) etsitään

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

5

Herätyskellon osittainen päätospuu

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

6

Rationaalinen suunnittelumetodi

- Goal (primääritavoite)
- Desiderata (sekundaariset tavoitteet)
- Utility function (ratkaisun hyödyllisyyden ja hyvyyden mittaava arvofunktio)
- Constraints (budget, resource allocations)
- Design tree decisions
 - UNTIL ("good enough") or (time runs out)
 - DO another design (to improve utility function)
 - UNTIL design is complete // design == tree
 - » WHILE design remains feasible, make another design decision // constraints
 - » END WHILE
 - » Backtrack up design tree
 - » Explore a path not searched before
 - END UNTIL
 - END DO
 - Take best design
 - END UNTIL

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

7

Rationaalinen menetelmä

- Rationalisti uskoo, että saatuaan oikean koulutuksen, kasvattavaa kokemusta ja tekemällä riittävän paljon tarpeeksi huolellista ajatustyötä, suunnittelija voi tehdä virheettömän suunnitelman
- Suunnittelumetodi tähtää virheettömyyden saavuttamiseen suunnitteluvaiheessa

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

8

Rationaalisen menetelmän kritiikkiä¹

- Tavoitteet ja vaatimukset ovat harvoin riittävän tarkasti selvillä etukäteen ja ne muuttuvat
 - "We don't really know the goal when we start"
 - Koskee erityisesti tuotesuunnittelua
- Suunnittelupuun rakenne on ongelmallinen
 - Puun rakennetta ei yleensä tunneta etukäteen, vaan se löytyy suunnittelutyön aikana; päätökset avaavat uusia aiemmin tuntemattomia mahdollisuuksia
 - Kombinatorinen räjähdys: suunnittelupäätösten järjestys voi vaikuttaa radikaalisti puun rakenteeseen; yksittäisillä päätöksillä saattaa riippuvuuksien ja sivuvaikutusten kautta olla globaalia vaikutusta

¹Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

9

Rationaalisen menetelmän kritiikkiä

- Hyvyydsfunktion (utility function) inkrementaalinen evaluointi ei aina ole mahdollista
 - Sen voi evaluoida vasta kun koko päätöspuu on valmis lehtiä myöten
- Suunnittelijat eivät vain tee työtään näin...
 - Käytännössä suunnittelutyö näyttää oskilloivan eri suunnitteluongelman alueiden ja niiden (osa-) ratkaisujen välillä sekä osaratkaisujen koostamisen välillä (top-down & bottom-up vuorottelun)
 - Aloittelevalle suunnittelijalle rationaalinen malli voi kuitenkin antaa jonkinlaisen lähtöpisteen työhönsä

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

10

Empiirinen menetelmä¹

- Ongelmia ei pystytä määrittelemään täysin etukäteen eikä ratkaisuehdotuksia evaluoimaan ilman *konkretiaa*
 - Ihminen *ei pysty* virheettömän suunnitelman tuottamiseen
 - suunnittelun viat löydetään *kokeellisesti*
- *Suunnittelu* ja *toteutus* etenevät rinnakkain (iteroiden)
 - Ratkaistaan ensin joitakin ongelmia
 - Testataan ratkaisujen toimivuus
 - Katsotaan, mihin uusiin avauksiin ja mahdollisuuksiin tehdyt ratkaisut johtavat
- "Design isn't simply selecting from alternatives, but also realizing their existence"

¹Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.

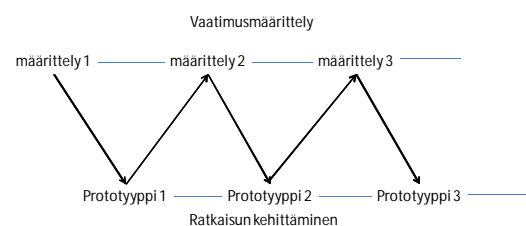
27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

11

Empiirisiä menetelmiä

- Co-evoluutio¹

¹ Maher M., Tang H.-H.: Co-evolution as a computational and cognitive model of design. Research in Engineering Design Volume 14, Issue 1, 2003, pp 47-64.

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

12

Empiirisiä menetelmiä

- Open Source –kehitysmenetelmät (Raymondin "Bazaar")
 - Evoluutiivinen, ohjelmiston kasvattamiseen pyrkivä malli
 - Kuka tahansa jonkin tarpeen näkevä voi tarjota siihen ratkaisua
 - Avoin kilpailu vaihtoehtoisten ratkaisujen välillä (äla evoluutio)
 - Joukkotestaus, paremmat bugikorjaukset
 - Toimii hyvin, kun suunnittelijat ja toteuttajat ovat itse myös käyttäjiä (vaatimukset, ratkaisujen evaluointikriteerit)

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

13

Empiirisiä menetelmiä

- Spiral model (Boehm)
 - Käytiin läpi aikaisemmalla luennolla
 - Inkrementaalisuus & kasvattaminen, prototyypit, riskien hallinta

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

14

Suunnittelua tiimityönä?

- Brooks korostaa käsitteellisen eheyden (conceptual integrity) merkitystä
 - Sama asia tehdään vain yhdellä ja samalla tavalla eri puolilla järjestelmää
- Hänen mukaansa yhteistoiminnallinen reaaliaikainen (kollaboratiivinen) suunnittelu ei toimi, mutta *parityöskentelyssä* on taikaa
 - Suunnittelu vaatii itsenäistä miettimistä ja keskittymistä
 - Reaaliaikainen kollaboraatio toimii suunnitelmien katselmoimisissa, mutta ei itse suunnittelussa
- Jossain määrin ongelmallinen asia *emergenssiä* korostaville ketterille menetelmille
 - Ei yleensä erillistä arkkitehdin roolia, mutta tarvitaan kuitenkin vahvoja, suunnittelupäätöksiin kykeneviä yksilöitä tiimissä

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

15

Esimerkki - "Walking skeletons"

- Frank Buschmann selostaa empiirisen koulukunnan näkemyksiä noudattavan lähestymistavan ohjelmistoarkkitehtuurin suunnitteluun *Pragmatic Architect* kolumnissaan¹
 - Tavoitteena erityisesti arkkitehtuurin tarkoituksenmukaisuus ja eräiden ei-toivottujen ilmiöiden välttäminen
 - Ei mene suunnitteluprosessin yksityiskohtiin, mutta antaa suuntaviivat

Buschmann, F.: Learning from Failure, Part 2: Featuritis, Performatitis, and Other Diseases. *Software, IEEE*, vol.27, no.1, pp.10,11, Jan.-Feb. 2010

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

16

Vältettäviä asioita

- *Featuritis* – toiminnallisuuden toteuttamisen korostaminen laatuominaisuuksien kustannuksella
- *Flexibilitis* – arkkitehtuurin kuormittaminen tarpeettoman laajoilla laajennos-, sovitus- ja konfigurointimekanismeilla
- *Performatitis* – projektin loppusuoralla suorituskyky havaitaan huonoksi, mikä johtaa laajamittaiseen paikalliseen optimointiin ja häkkäykseen globaalin strategian puuttuessa
 - ongelmien perimmäisenä syynä usein kaksi edellistä "tautia"

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

17

Luuranko

- Walking skeleton¹ – ohjelmiston *perusarkkitehtuuri* (baseline), joka tukee
 - Tärkeimpien arvoa tuottavien toiminnallisuuden toteuttamista (business case)
 - Haastavimpien laatuvaatimusten toteuttamista
 - Ohjelmistotuotepöytäkirjan rakentamista (variability)
- Nämä ovat *arkkitehtuurin kannalta merkittävimmät vaatimukset* (Architecturally Significant Requirements)

[1] <http://alistair.cockburn.us/Walking+skeleton>

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

18

...joka kävelee

- Ketterässä kehityksessä luuranko on suoritettavaa koodia eli se "kävelee"
- Empirismi
 - Testaus
 - Ominaisuuksien mittaus
 - Vaatimusten validointi

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

19

Sovellusalueen merkitys

- Sovellusalueen käsitteet ja ilmiöt ohjaavat merkittävällä tavalla perusarkkitehtuurin suunnittelua
 - Arkkitehtuurissa suunniteltujen komponenttien vastuiden ja yhteistoiminnan pitää heijastaa sovellusalueen käsitteitä, olioita ja prosesseja
- Tämä mahdollistaa vaaditun toiminnallisuuden järkevän toteuttamisen (esim. riittävät tietomallit)
 - Sovellusalueen paikalliset muutokset jäävät todennäköisemmin paikallisiksi myös ohjelmistossa

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

20

Käyttötapaukset

- Koko ohjelmiston "läpi menevät" (end-2-end) käyttötapaukset ja skenaariot ohjaavat perusarkkitehtuurin suunnittelua kattamaan sovellusalueen eri osat
 - Suppea mutta edustava joukko tärkeimmät suunnitteluhaasteet esiin tuovia käyttötapauksia
 - Laatuvaatimusten tulisi tulla esille skenaarioissa
 - Sovellustoiminnallisuuden suhde laatuvaatimukset toteuttavaan infrastruktuuriin

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

21

Suunnittelutyön kulku

- Suunnittelu lähtee liikkeelle arkkitehtuuristen vaatimusten (ASR) kannalta relevanttien käyttötapauksien peruskuluista (main success & failure scenarios)
- Vasta kun peruskulut toteuttava arkkitehtuuri on *vakaa ja se toimii*, aletaan ottaa harkiten mukaan näiden variaatioita ja laajennoksia seuraavissa iteraatioissa
 - Piirremalleja voidaan käyttää apuna (myöhemmin kurssilla)
- Luurangon ympärille kasvatetaan lihaksia, ei laskia
- Sama perusajattelu on nähtävissä RUP-prosessikehyksessä, jossa *elaboration* -vaihe tuottaa "suoritettavan" arkkitehtuurin, eli järjestelmän todistettavasti toimivan luurangon (tosin se voi olla vain malli)

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

22

Yhteenveto

- Rationaalinen malli ei käytännössä yleensä toimi
 - Voi soveltua kuitenkin rajattuihin, matemaattisessa mielessä hyvin määriteltyihin ongelmiin
- Empiiriset menetelmät (iteroivat ja evolutiiviset) sopivat paremmin reaali maailman projekteihin, joissa erehtyväiset ihmiset toimivat epätäydellisen tiedon varassa
 - Vuorottelu ongelma- ja ratkaisuavaruuden välillä, prototyypit ja validointi
 - Ratkaisujen rakentaminen mahdollista sekä *top-down* (osittamalla, divide & conquer) että *bottom-up* (osaratkaisuisista kokoamalla)

27.9.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

23